

MIQUEL DURAN I MIQUEL FERRÀ. UNA FECUNDA RELACIÓ AMISTOSA

FRANCESC LLADÓ I ROTGER

Miquel Ferrà i Juan, nat a la ciutat de Mallorca l'any 1885, no és tan sols el poeta de la primera generació de l'Escola Mallorquina que tots coneixem, sinó també un gran dinamitzador cultural de la Mallorca de la primera meitat del segle XX en la línia del nacionalisme conservador.¹

Dins aquesta tasca de dinamitzador cultural coincideix en diverses ocasions amb una altre dels dinamitzadors culturals de la Mallorca d'aquells moments, Miquel Duran i Saurina, dinou anys major que Ferrà. Aquesta diferència d'edat no impossibilita que entre els dos hi hagués una profunda col·laboració i una bona amistat com tindrem ocasió de veure.

Aquesta relació es veu reflectida principalment en la correspondència que mantingueren els dos personatges de què parlem i alguns articles que Miquel Ferrà escrigué parlant de Duran, a més de la col·laboració que amb articles i poemes tingué Miquel Ferrà a la revista "Ca Nostra" dirigida per Duran.²

Per raó de la diferència d'edat entre Miquel Ferrà i Miquel Duran la primera relació que s'estableix no és entre ells sinó amb el seu pare Bartomeu Ferrà i Perelló. Aquest, que havia nascut el 1843 a la Ciutat de Mallorca, era mestre d'obres i també gran dinamitzador cultural, havia estat aparellador de l'Ajuntament d'Inca i havia

---

¹ Aquest caire de la figura de Miquel Ferrà és objecte de la tesi doctoral que estic preparant pel departament de Filosofia de la Universitat de les Illes Balears. Aquest article sobre l'amistat entre Ferrà i Duran no és més que un primer tast d'aquesta relació que esper que quedi perfectament detallada a la tesi.

² A l'epistolari de Miquel Ferrà, que es guarda al seu arxiu particular, hi he tingut accés gràcies a la seva família i al de Miquel Duran gràcies al seu nét Miquel Duran Ordiñana que em facilità una còpia de les cartes transcrita a un disquet. Vull agrair des d'aquí tant a la família Ferrà com a la Duran les facilitats que m'han donat per accedir a aquest material, sense el qual no hagués estat possible aquest treball.

projectat els Pòrtics de l'antiga plaça de l'església d'Inca el 1885. Tal volta a partir d'aquests moments es conegueren i els seus idearis catòlics i conservadors coincidiren. Primer fou Bartomeu Ferrà qui acceptà els treballs literaris de Duran al setmanari "Mallorca Dominical" que dirigia, i després fou Duran qui demanà la col·laboració de Bartomeu Ferrà pels seus setmanaris.

Els dos també col·laboraren l'any 1902 en l'erecció al Puig D'Inca de la creu de na Minyó de la qual "Mallorca Dominical" en fou una gran impulsora.

Fou segurament aquesta relació la que motivà que el jove Miquel Ferrà quan només tenia setze anys pronunciàs la seva primera conferència sobre el Començ de sigle a una festa organitzada pel Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca. Segurament que la tria del lloc era deguda al caràcter regionalista de la institució que Duran dirigia, això possibilitava que el discurs fos en català la qual cosa no era possible a altres entitats ciutadanes del mateix tarannà.

Quan el 1901 comença la publicació "Es Ca D'Inca", Duran té també la col·laboració de Bartomeu Ferrà però no la del seu fill que, encara massa jove, no es devia atrevir a publicar res a un setmanari extern. En canvi en aparèixer "La Bona Causa" hi trobam ja alguns poemes i algun article del Ferrà jove que alternava aquest setmanari amb els catalans "Catalunya" i "La Il·lustració Catalana", tot això poc després d'haver guanyat l'Englantina als Jocs Florals de Barcelona de 1904.

Un any més tard, el 1905, veim Miquel Ferrà com a membre actiu, juntament amb Miquel Duran i altres joves, en la preparació del certamen literari d'Inca d'aquest any.

L'any següent, Ferrà estarà ocupat en la direcció de la revista "Mitjorn", l'aparició de la qual coincideix curiosament amb la desaparició de "La Bona Causa". "Mitjorn" va durar un any i mig i desaparegué el juny de 1907 perquè Miquel Ferrà que la dirigia i els altres que la feien, com a bons noucentistes, davant la impossibilitat de seguir fent-la ben feta, s'estimaren més deixar de publicar-la.

Al final de l'estiu de 1907 apareix la revista "Ca Nostra" feta per Miquel Duran. És a causa d'aquesta revista que les relacions entre Miquel Ferrà i Duran s'intensifiquen. Aquell mateix estiu els dos havien coincidit a una excursió al torrent de Pareis, parlaren dels plans que tenia Duran sobre la nova revista i aquest demanà col·laboració a Miquel Ferrà, que havia dirigit "Mitjorn" i tenia experiència de com fer una revista ben feta.

El paper de Ferrà en la revista és prou important com perquè no hi hagi aquí espai per detallar-lo.³ Diguem només que durant els anys que durà "Ca Nostra" hi va col·laborar amb poemes i diversos escrits a més de ser un dels continus animadors de Duran en la seva tasca de difusió de la premsa en català. Mostra d'això és l'article

---

³ Pens fer-ho més exterisament a la tesi doctoral sobre Miquel Ferrà.

A propòsit d'homes tot sols⁴ que publicà Ferrà al setmanari "Sóller" lloant la labor callada i constant de Duran a favor del catalanisme i posant-lo com exemple del que s'havia de fer.

Durant aquests anys de "Ca Nostra", Ferrà i Duran participen en diverses polèmiques que té la revista contra els filisteus anti-catalanistes. Dins aquest esperit de difusió del catalanisme Duran i Ferrà participaran també, impulsant-les, en les enceses de fogueres la nit de Sant Joan als principals puigs de Mallorca i Menorca, activitat promoguda pel grup d'Alaró Manyoc Regionalista.

Amb motiu de l'agressió física soferta per Duran l'any 1911 a causa d'haver criticat al setmanari "Ca Nostra" "una funció teatral on hi ha hagut uns cuplets indecents i d'escarni a la religió",⁵ Miquel Ferrà, que era a Madrid preparant les oposicions al cos D'Arxivers i Bibliotecaris, li escrigué manifestant-li la seva adhesió incondicional i la seva disposició a seguir col·laborant al setmanari que Duran dirigia:

"Acab de sebre que sou estat objecte d'una seuvatge agressió. No sé propiament lo que l'ha motivada, però supòs quina gent deuen ser els que son estats capassos de tal barbarie, molestats segurament pel vostre valor y la vostra honradesa exemplars de periodista.

Sumau la meua forta protesta a les moltes que haureu rebudes.

Pens en vos més sovint de lo que vos figurau; però la meua mania de isolarme per complet quant tenc alguna feina que reclami tota la meua activitat, ha fet que passàs tant de temps sense donarvos senyals de vida. Aquí me som dedicat per complet al estudi, y estic acabant unes oposicions al còs d'archius de les quals pens sortir en bé, si Deu ho vol. [...]

Escús dirvos que podeu fer de la meua protesta l'us que voldreu; ara per lo que toca al resta de lo que vos dic en aquesta lletra, m'estim més que per ara no'n fassau part als lectors de Ca-Nostra.⁶

Uns mesos més tard Miquel Duran ofereix a Miquel Ferrà de publicar-li un llibre amb els poemes que Ferrà ha escrit i que estan dispersos a diverses revistes de Mallorca i del Principat. Ferrà li contesta negativament però amb una nova proposta que intenta animar-lo en la seva tasca literària i en favor de la llengua i la cultura. També aprofita Ferrà per donar-li consells sobre el caràcter que ha de tenir la revista:

"Vos agraesc molt l'oferiment de ferme un llibret. Aceptaria desd'ara si no fos les feines i la peresa. Veurem.

Es llàstima que vos, qui teniu grans qualitats, no vos doneu més al estudi dels poetes, perque arribarieu a escriure coses molt belles.- En aquells sonets del Almanach de Ca-Nostra hi ha coses admirablement dites amb una noblesa petrarquesca. (Aquesta impressió no es meua tota sola).⁷

⁴ Vegeu Miquel FERRÀ, El Doctor Zero i jo, Barcelona, 1992, pp.119-120.

⁵ Llorenç Mª DURAN Miquel Duran pròleg a Miquel DURAN i SAURINA, Poesies, Inca, 1982, p. 26.

⁶ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Madrid, 21-VI-11.

⁷ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 27-I-12.

I encara:

"Cada dia m'admira més la vostra constància. Gràcies a vos, el mallorquí s'es fet habitual entre certs elements piadosos. Respecte al caràcter de Ca-Nostra, vos ja sabeu el meu criteri: deixar anar els enemics y elevar el nivell moral y intel·lectual dels nostres, crec que això condueix més que res a la victòria."⁸

Duran es cuida també d'agrair a Ferrà la col·laboració a la revista "Ca Nostra". Això ho podem veure en una de les poques cartes de Duran que es conserven a l'arxiu de Miquel Ferrà. És una tarja postal que li escriu des del santuari de Lluc:

"Som al Santuari de Lluch. Me recort de V. fruit de la bellesa natural d'aquest paisatge, de la bellesa artística d'aquest Santuari i de la bellesa mística de la devoció a la Moreneta. Li dec una carta i molt d'agraïment per recordar-se tant de Ca-Nostra."⁹

L'any 1914 hi ha un incident que el fill de Miquel Duran qualifica de "el moment més greu de la vida periodística de Duran" el principal protagonista del qual és el pare de Miquel Ferrà. Llorenç Mª Duran el conta d'aquesta manera:

"En el n° 316 (13-6-1914) el "Ca-Nostra" publica un escrit firmat amb pseudònim, del qual era autor D. Bartomeu Ferrà, tan bon amic seu i ja vellet, que constitueix un atac bastant violent contra una <<festa de la flor>> que s'havia organitzat a Ciutat. Entre els interessats hi ha una Borbón, esposa del capità general de les Illes. Algú d'Inca, enemistat amb el P. Cerdà, creient que l'autor era aquest franciscà, va fer una denúncia; Duran féu ús del secret professional i es negà a dir qui era l'autor. Aquest afer va costar-li uns dies de presó, malgrat que Don Bartomeu Ferrà es declarà responsable."¹⁰

Miquel Ferrà no s'assabenta del cas fins més tard i immediatament escriu a Duran en aquests termes:

"Perdonau-me que no'm sia interessat per vos abans. Som estat un mes a la Biblioteca de l'Hospital Clínic; fins avui no he vist Ca-Nostra amb aquell article ni he rebut la vostra carta. Ara meteix acaba d'arribar tot a les meves mans. [...].

Parlant-vos francament, com vol la nostra amistat coral, la lectura d'allò m'ha fet una impressió penosa. Sent que sia de mon pare, i vos recoman per bé vostre i pel bon nom d'ell, que vos podeu pensar que jo estim, que no li torneu donar carta blanca. Corregiu-li els articles sense por. Mon pare viu fòra de la realitat, desconeix per complet el mon i ho veu tot per un cristal pessimista que li dóna una visió radicalment falsa de les coses. La seva salut meteixa se'n ressent de aquest estat psíquic.

Llament vivíssimament els perjuís i el disgust que això vos ha causat, i tenc el desig i l'esperança de poder fer qualque cosa per vos."¹¹

⁸ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 31-VII-12.

⁹ Carta de Miquel Duran a Miquel Ferrà: Lluch, 1-VI-13.

¹⁰ Llorenç Mª DURAN, Op. cit. p.27.

¹¹ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 31-VII-14.

El mateix 1914 "Ca Nostra" desapareix i el gener de 1915 apareix un nou setmanari "La Veu d'Inca". En aquests moments no trobam cap col·laboració de Ferrà ni tampoc hi ha cartes a l'arxiu de Duran fins el 1917. A Miquel Ferrà no li agradava el nou tarannà que havia agafat la revista de Duran car comenta a Maria Antònia Salvà, a una carta que parla de "La Veu d'Inca": "Pobre Duran, i com l'hi malmeten aquests frares col·laboradors!"¹²

L'any 1916 i el 1917 se celebraren a Inca, organitzades per Duran, unes jornades en defensa de la llengua de les quals se'n parla en una altra comunicació; Miquel Ferrà hi va assistir i intervingué en la segona amb un discurs Envant i mai enrera!, un extracte del qual fou reproduït a "La Veu de Mallorca".¹³

L'amistat de Miquel Ferrà amb Miquel Duran fa que Ferrà, com era habitual en ell, no s'estalviï les crítiques constructives que podien contribuir a millorar les coses. En tenim un exemple en la carta que escriu a Duran amb motiu d'haver publicat un llibret i una antologia:

"Mercès a vos i a l'amic Capó, dels llibres que m'enviau. Tots dos son una obra meritòria. El vostre de S. Abdón i S. Sennen, té, apart del seu valor literari-popular, un interès històric vertader, per Inca i per Mallorca. Vos felicit.

L'Antologia, acertadíssima la idea i l'execució. Només vos faria alguna observació respecte a la presentació tipogràfica. Fugiu, si em voleu creure, d'aquests aspectes de llibre d'escola, vull dir d'aquest aire de plagueta. Perquè no fer una cosa absolutament seria, com les edicions de la Revista, sense il·lustracions¹⁴ ni coloraina a les cubertes?

Fixau-vos en els tipus de lletra que esculleixen avui pels títols i per les portades n'Altés i tots els impressors de gust. Vosaltres teniu elements a la vostra impremta. No poden ésser més simples els que's requireixen.

A més, perquè aquell cartró i aquell tallat a la guillotina?

Perdonau-me l'atreviment d'aquestes observacions, filles de l'interés que m'inspiren totes les vostres coses i de la confiança que tenc amb vos.

Estic tan convençut que, una mica orientat, podrieu vos fer coses, a la vostra impremta, de tan bon gust com les que es fan per aquí, que estava per encomanar-vos la impressió d'un llibret meu."¹⁵

Veim que, com sempre, la crítica va acompanyada de grans elogis que fan que el que la rep pugui acceptar-la sense sentir-se humiliat.

El 1920 Ferrà li donarà en una carta l'enhorabona per uns versos i li comunicarà que els ha enviat als Jocs Florals de Barcelona. A la mateixa carta Ferrà s'interessa per un llibre que està exhaurit La lectura, enseñanza práctica del mallorquín y el

¹² Carta de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà: Barcelona, 26-VI-17.

¹³ "La Veu de Mallorca", nº 6, 8-II-17.

¹⁴ (x) Aquí, jo no més conec en Joan Ponç capaç de il·lustrar un llibre per infants amb simplicitat i amb gust.[Nota de l'autor de la carta].

¹⁵ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 10-XI-18.

castellano i diu a Duran que si el pot aconseguir que l'hi guardi. També li dóna l'enhorabona per haver entrat a l'Ajuntament d'Inca com a regidor:

M'alegr de debó de que sigueu dins l'Ajuntament. Ja era hora de que els nostres ocupassin els llocs des d'on poden treballar.

Enhorabona!¹⁶

El 1922 Duran publica el seu llibre de poesies i demana a Ferrà que l'hi prologui. Durant aquest temps no trobam cartes de Miquel Ferrà als arxius. Això ens fa pensar que les cartes es perderen o que els contactes que establiren perquè Ferrà escrigués el pròleg foren de paraula i no per carta. De tota manera Ferrà en aquests moments devia estar molt ocupat en la Residència d'Estudiants de Catalunya que dirigia a Barcelona i no degué tenir temps d'ocupar-se d'esporgar el llibre de Duran, que sortí molt desigual com comenta el seu fill.¹⁷ En el pròleg Miquel Ferrà parla d'aquesta desigualtat de versos però no la qualifica de cosa negativa sinó de l'expressió genuïna d'un procés creatiu. Després de l'aparició del llibre alguns periòdics del Principat en parlen elogiosament, com per exemple "La Revista", però hi ha una crítica negativa al diari "La Publicitat" que "El Día" de Mallorca reproduïx com a informació i l'atribueix a Ferrà. A causa d'això, Ferrà escriu dos articles a "El Día"¹⁸ dient que la crítica de "La Publicitat" no és seva sinó d'algué que a penes havia llegit el llibre. Ferrà aprofita aquests dos articles per fer una crítica elogiosa del llibre parlant de l'admiració de Costa per Miquel Duran, comparant alguns dels seus sonets elegíacs amb els de Petrarca, i agermanant-ne alguns als de Víctor Hugo. Diu, finalment, que el mateix Maragall hauria fet grans elogis als versos populars de Duran.

A finals de 1923, al principi de la Dictadura de Primo de Rivera, Miquel Ferrà escriu a Duran parlant-li d'aquest fet i dels seus sentiments davant ell:

"Som aquí efectivament i he rebut la vostra felicitació que vos agraesc, juntament amb tots els meus, i que em fa sentir també la necessitat de comunicar-me amb els qui, com vos, comparteixen els meus ideals en aquests temps de prova.

Es odiosa la guerra que el Rei personalment i el Directori han declarat a la nostra llengua i al nacionalisme català, i el tutoratge que la casta militar s'arroga damunt els ciutadans.

Llegíreu el meu article del dia de Nadal damunt El Día?¹⁹

La primavera de 1924 Miquel Ferrà fa la coneixença de Llorenç Maria Duran, fill de Miquel Duran, i en una carta li fa aquest comentari:

"Vos volia dir que vaig tenir un goig de conèixer un fill tan digne de vos i de sentir-me tan aprop espiritualment d'un i d'altre."²⁰

¹⁶ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 11-III-20.

¹⁷ Llorenç Mª DURAN, Op. Cit. p. 34.

¹⁸ Miquel FERRÀ, Un caso de "Poesia" I, "El Día", 22-III-23 i Un caso de "Poesia" "El Día", 31-III-23.

¹⁹ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Ciutat, 31-XII-23. L'article del dia de Nadal fa referència a Díptico de Navidad de "El Día", 25-XII-23.

²⁰ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Palma, 22-IV-24. Sobre la figura de Llorenç Mª Duran vegeu la conferència d'Antoni J. Colom a aquest mateix volum.

Amb motiu de la publicació del llibre de poemes de Miquel Ferrà A mig camí, tant Miquel Duran com el seu fill li agrairan l'exemplar que els ha regalat.

En temps de la República, l'any 1932, Llorenç Maria Duran farà saber en una carta a Ferrà que ha escrit un article a "El Día" en defensa de Ferrà. Aquest article, que no li havien publicat, era una resposta als atacs a Ferrà que havia fet el periòdic integrista "Verdad y Justicia". Aquests atacs havien estat provocats per l'article de Ferrà La Selva i la Caverna.²¹

Tornem ara a 1924, en aquesta data Ferrà proposa a Duran de participar en empreses europees de difusió del catalanisme com es desprèn d'aquestes paraules:

"Es farà aviat a Toulouse de França una important exposició de llibres catalans, i me demanen recapte de Mallorca. Voldrieu vos enviari (en prèstec o be com a donatiu per la biblioteca catalana que s'hi crea) lo que heu editat? Vos serà molt agraït. Si acàs, podeu remetre-hu a Mr. A. Bertrand - Institut Français - C. de Consell de Cent, 338 - Barcelona."²²

A la mateixa carta Ferrà intenta que Duran agafi com exemple la labor editorial que es fa al Principat:

"He parlat fa dies amb en Tomàs Garcés, qui es l'editor de la col·lecció "Els poetes d'ara", que vaig veure al mostrador de Ca'n Tous. Quedàrem que vos n'enviaria una sèrie de mostra. Es una edició molt barroera, però útil."

Amb motiu de la mort del seu pare, el 1924, Miquel Ferrà escriu una carta a Duran en resposta a la de condol d'aquell en la qual li parla d'un llibre que havien projectat i que sembla ser del pare de Miquel Ferrà. Aquest li demana quan i com podrien fer-lo i si tendria temps per dedicar-hi sense perjudicar-se. No tenim més noves d'aquest llibre car no hi ha més cartes fins a 1927. A partir d'aquests moments la correspondència s'intensifica a causa precisament de l'edició de les obres de Bartomeu Ferrà amb pròleg a cura de Joan Pons i Marquès. Pel que podem llegir a les cartes podem deduir que per a l'edició de les obres es fa una subscripció i que Ferrà s'ofereix a fer el que sigui necessari per tal d'estalviar feina a Duran. Es veu que n'envien a tots els Ajuntaments de Mallorca.

L'edició, que no està acabada fins a finals de 1929, és, com hem dit, el tema de moltes de les cartes escrites en aquest període. A través d'elles ens adonam d'algunes circumstàncies que rodegen l'edició. En primer lloc, Ferrà, a causa de les seves moltes ocupacions, no ha fet un pla inicial de l'obra i sovint fa canvis, la qual cosa dóna feina addicional a Duran. En segon lloc, veim també l'afany que té Ferrà, com a bon noucentista, en l'obra ben feta i cuida tots els detalls per tal que l'edició surti com les que es fan a Barcelona a les bones impremtes. En aquest sentit anima Duran i procura que les proves siguin revisades una i una altra vegada. En diverses ocasions, Ferrà dóna ànims a Duran tant per reconèixer-li la gran labor que està fent

²¹ Carta de Llorenç Maria Duran a Miquel Ferrà: Sancelles, 13-III-32..

²² Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Palma, 22-IV-24.

com per demanar-li nous sacrificis quan vol fer canvis imprevists a l'edició. Veiem-ne una mostra de cada:

"Sou vos, en efecte, qui n'hi esmerçau de paciència en aquesta edició, lluitant amb la dificultat de la distància i amb tantes altres, i que malgrat això va sortint tan acurada. Ja sabeu com vos ho agraesc."²³

"Me don perfecte compte, estimat amic, de lo que vos feis, i que mai vos pagarem, per la memòria de mon Pare, i per això em dol, tement abusar de la vostra abnegació, demanar-vos un sacrifici, -- que de cap manera vull que sigui econòmic: corren a compte meu les despeses de paper i demés."²⁴

Per altra part, Ferrà també li ajuda en la difusió de les obres suggerint-li els estaments oficials que s'hi poden subscriure:

Crec que podeu sol·licitar de l'Ajuntament de Palma i de la Diputació, amb la quasi seguretat d'esser atès, que es suscriguin per un nombre d'exemplars (un mínim de 25 a 50) a l'edició de Coses Nostres i Proses i Poesies, invocant el valor d'aquesta obra com a mirall de la vida mallorquina i de les nostres costums. Tenim bons amics dins les dues corporacions i no crec que hi hagi qui s'hi oposi. La sol·licitud s'hauria d'acompanyar d'un o dos exemplars de mostra."²⁵

Una vegada acabada l'edició Ferrà en dona l'opinió a Duran, a més de donar-li indicacions per a la propaganda i la difusió i d'oferir-se ell mateix per fer el que estigui en la seva mà:

"He rebut els exemplars del llibret, que queda molt bé. No vos preocupeu del color de l'imprès de les cobertes. Aprofitau totes les que tingueu tirades i repartiu-ho als subscriptors.

La llista d'aquests, per donar-la a la pmsa, jo consultaria En Joan Ramis d'Ayreflor i em guiaria pel seu parer. Potser fóra pràctic, com a propaganda.

També trob que demanaria que s'hi subscriguessin als ajuntaments de Inca, Sóller i potser també Felanitx. Pel de Palma podeu parlar o escriure a l'Alcalde, Alfred Llompart i Pau Alcover, fill de D. Joan.

Digau-m'ho quan es posi el llibre a la venta, que en farem reproduir mostres damunt la premsa."²⁶

Més endavant li diu a quins diaris n'ha d'enviar:

"També convé que envieu el llibre a La Veu, La Nau, La Publicitat, El Matí, La Vanguardia, el D'Ací d'Allà, La Revista de Catalunya, La Paraula Cristiana i La Nova Revista: perquè convé que per la festa del Llibre qualcú n'haja parlat ja."²⁷

²³ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 15-II-?.

²⁴ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona 15-II-?.

²⁵ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 15-IV-29.

²⁶ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 24-VII-29.

²⁷ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 21-IX-29.

Després de tornar-li dir que l'edició queda molt bé li exposa la impressió que ha causat entre els amics de Barcelona:

"Mil gràcies dels exemplars en paper de fil i dels altres, que vaig rebre i queden molt bé. L'edició ha agradat aquí a tothom."²⁸

Ara tornem a 1925, any de la desaparició de la revista "Ca Nostra", amb aquest motiu Ferrà escriu a Duran una carta, que no tenim, a la qual Duran contesta en aquests termes:

"Agraesc moltíssim les paraules d'amic que me ha dirigides amb motiu de la despedida de Ca-Nostra. Ja sé jo que qualque cosa he sembrada [sic] i que quedarà, però vaig voler en la despedida dir coses que causassen impressió, com així ha succeït.

De cada dia veig que estam mes identificats en persaments i sentiments, per això estim tant les vostres paraules per que sé que surten d'un cor sincer i d'amic."²⁹

Quan el 1928 torna reaparèixer "Ca Nostra" Miquel Ferrà felicita Duran i li promet la seva col·laboració:

" Vos felicita per la reaparició de Ca-Nostra, amb aquells versos tan exquisits d'En Llorenç. Comptau amb la meua cordial simpatia i amb qualque cosa més, maldament sia poc, quan tenga lleguda."³⁰

Aquest mateix any Ferrà encara fa una altra proposta a Duran referent a la difusió de la cultura catalana a Mallorca. Li demana si té existència de les Poesies de Costa amb pròleg de Miquel Ferrà editades per F. Matheu i li demana si en voldria tenir l'administració a Mallorca, que ell li ajudaria a fer propaganda i en podrien col·locar molts d'exemplars, car ell creu que s'hauria de difondre per tot Mallorca i pensa que no n'hi ha a cap llibreria.³¹

El dia dels Reis de l'any 1926 es va celebrar a Inca la benedicció d'una senyera de l'orfeó L'Harpa presidit per Duran. Com que Miquel Ferrà no hi pogué assistir volgué obsequiar-los amb un article a "El Día" en el qual parla dels ideals, de la música i de les banderes aprofitant per elogiar una vegada més la labor de Duran.³²

Es veu que l'any 1928, la gent de Ciutat pròxima a Ferrà, el grup de "La Nostra Terra", volen retre un homenatge a Duran per la feina que ha fet durant la seva vida a favor del catalanisme. Duran en deu saber alguna cosa i ho demana a Ferrà el qual li'n dóna compte confidencialment:

"Efectivament, hem parlat diferents vegades de vos amb els amics de Ciutat, i tots senten el viu desig de testimoniar-vos d'una manera o de l'altra, l'afecte que mereixeu com el treballador més constant i més abnegat de la nostra causa. Es un

²⁸ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 23-X-29.

²⁹ Carta de Miquel Duran a Miquel Ferrà: Inca, 12-V-25.

³⁰ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 9-VI-28.

³¹ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 15-X-28.

³² La estrella, la canción y la bandera, "El Día", 14-I-26.

obsequi que no podeu declinar, perquè endemés seria un acte d'afirmació col·lectiva d'ideal, sense cap caràcter polític ni protestant.

Malgrat això, potser les circumstàncies dificultin per ara la seva realització. Però un dia o altre s'ha de fer. Us ho devem i ens ho devem. Preniu això com una confiança i no digueu que en sapigau res per mi."³³

Miquel Duran havia agafat Ferrà per mestre, car la seva formació poètica era autodidacta i es fiava del bon fer poètic de Ferrà. Per això veim com en algunes ocasions aquest l'aconsella i li corregeix els poemes, deixant sempre la darrera paraula a l'autor:

"El sonet que m'enviau es ressent del caràcter del seu tema, més per explicar en prosa que en vers. Però, com que per altra banda es oportú, n'he intentat una refundició que esper que em perdonareu. Feu-ne lo que vulgueu amb tota llibertat."³⁴

A partir del final de l'edició de les obres de Bartomeu Ferrà Perelló, la correspondència es torna interrompre durant prop de dos anys. A una carta que li escriu Ferrà el 1932 es veu que fa estona que no sap noves d'ell i li demana com li va. Després de comentar-li l'actualitat respecte a la República i a la religió i el paper que fan tant els catòlics com els seus perseguidors, papers que critica, li comenta:

"Vos parl d'això per necessitat de comunicar-me amb qui tantes vegades ha compartit els meus sentiments. Però l'objecte d'aquesta lletra era preguntar-vos si vos cauria bé ara reeditar algunes Comèdies de mon Pare. Tres de les ja publicades. Creis que vos salvarieu econòmicament? Perquè no vos vull demanar un altre sacrifici. Massa heu fet per nosaltres!"³⁵

Dos mesos més tard Ferrà no ha rebut carta de Duran i això el preocupa, per la qual cosa li tornà escriure en aquests termes:

"Fa temps que vos vaig escriure, i ignor si la meua lletra us va arribar o si s'haurà perdut la vostra resposta, no havent-ne rebuda cap fins avui.

Això m'ha preocupat, fent-me tèmer que fós degut el vostre silenci a falta de salut o a alguna depressió moral, cosa que m'affligiria, perquè ja sabeu l'afecte que us tenc.

Posau-me un mot, per tranquilisar-me i perquè jo pugui fer els meus plans."³⁶

Sembla que la falta de resposta de Duran no era per cap de les motivacions que havia pensat Ferrà sinó perquè hi havia hagut un malentès, com es desprèn de la carta que li escriu Ferrà havent rebut la de Duran. Ferrà li contesta en aquests termes:

³³ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 8-XI-28.

³⁴ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona 8-XI-28.

³⁵ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 28-II-32.

³⁶ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 3-V-32.

"La vostra lletra, rebuda per cert en moments de greus preocupacions, m'ha desolat. Però estic content d'haver-la rebuda, perquè, sense ella, jo hauria seguit ignorant el vostre disgust, que no vui que continuï.

M'heu de perdonar l'oblid aparent que ha donat peu an aquest disgust. No record quan, però em sembla que alguna vegada vos havia preguntat sobre els resultats de la venda dels llibres de mon Pare q. D. t. amb vistes a que vos no hi perdéssiu, com eren les pactes. No sé si el record m'enganya; en tot cas la meva intenció havia estat de preguntar-vos.

Sia com sia, i com vos no em dèieu res (ara veig que per una excessiva delicadesa), jo vaig creure al principi que volieu deixar passar algun temps abans de fer el balanç de la venda. Després, amb les moltes coses que ocupen el meu esperit cansat, vaig deixar de pensar-hi, però no que hagués renunciat a passar comptes algun dia.

Avui, la vostra lletra m'ha fet adonar que el temps transcorregut era ja excessiu i que vos us sentieu oblidat.

Lo que em deis es justíssim. Una sola cosa vui objectar-vos-hi, i és que, si no he volgut que els llibres de mon Pare fossin propagats dins Barcelona, ha estat perquè no els volia exposar a una crítica sovint poc comprensiva (vos en sabeu alguna cosa) i irrespectuosa amb els escriptors d'aquella generació.

Però d'això, evidentment no n'heu de pagar vos les conseqüències econòmiques. Digau-me amb quin dèficit heu saldat, que segueisc estant a lo dit des del primer dia, que vos no hi heu de perdre ni un cèntim.

I la nostra amistat, amb aquest aclariment de comptes, tampoc no hi ha de perdre res; perquè jo no he d'oblidar mai el desinterés, l'amor i la paciència que vàreu posar en l'edició d'una obra que jo estim tant."³⁷

La cita és un poc llarga però ens dóna compte que malgrat que l'amistat entre els dos amics tingués a vegades entrebancs, aquests se solucionaven amb la sinceritat que la caracteritzava.

El mes de setembre sembla que Duran encara no havia contestat a la carta de Ferrà, perquè aquest n'hi escrigué una altra des de Palma en la qual li manifesta que segurament no es podran veure, car no té dia segur a Palma, i li demana que quan tingui temps i humor li escrigui. Li torna reafirmar el seu sentiment per l'ofensa no volguda amb aquestes paraules:

"Ja sé el disgust que passau i no he de dir-vos com ho sent. Vos sabeu el meu afecte invariable."³⁸ I després de dir-li que pot passar per ca n'Amengual a cercar doblers de la venta d'un dels llibres del seu pare, li insisteix en què quan sàpiga les pèrdues l'avisí sense tardança.

³⁷ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 30-VII-32.

³⁸ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Palma, 18-IX-32.

No sabem còm va acabar aquest episodi, car la correspondència es torna interrompre durant tres anys i no es torna refermar fins mesos després d'esclatar la guerra del 36, moment en el qual Duran li escriu contant-li la seva preocupació pel fet que Ferrà hagués quedat a Barcelona el 18 de juliol, però li diu que ha sabut per Riber que havia vingut amb ell i que era a Palma, cosa de la qual s'alegra. També li comunica que té el seu fill presoner des del 30 de juliol al Jaume I, però que li "diven que no li faran res perquè no l'han trobat en res comprometedor."³⁹ Ferrà contesta comentant també la situació de la guerra:

"Estic desolat de lo que em dieu d'En Llorenç, encara que vull pensar que la cosa no tindrà conseqüències.

Ja podeu figurar-vos quin són els meus sentiments. Avui, diada de la Verge de la Mercè, pens en Barcelona amb el cor endolat.

Que Déu ens il·lumini a tots i posi misericòrdia dins els cors!"⁴⁰

En aquests moments la correspondència es torna interrompre i no es torna recuperar fins el 1940. Aquest any, quan les obres en català eren males d'editar, Miquel Duran fa un recull de poemes sobre Lluc i l'envia a Ferrà perquè el corregeixi, amb la intenció d'oferir-lo després a la Mare de Déu de Lluc. Ferrà li alaba el poema i al mateix temps l'hi critica, proposant-li que en faci un petit llibret que tiren endavant en amical col·laboració.⁴¹ Ferrà li fa aquestes observacions:

" Són molt sentides i tenen un caient popular agradós de veres. Podeu fer-ne un llibret exquisit i fins aquí únic, i que endemés es necessitava. Jo el titularia Ofrena a la Verge de Lluch o bé Lluch. Glossari poètic.

Si l'imprimiu, cuidau molt l'ortografia. I si volguessiu fer una edicioneta artística i ben senzilla com aquella dels Pastorells d'En Jafet, podriem demanar un dibuix an En Joan Pons i jo vos ajudaria a confeccionar l'edició amb molt de gust."⁴²

Se coneix que l'edició se retrassa tal volta a causa de la censura car l'any 1942 Ferrà encara li comenta:

"El llibret serà digne del tema i de vos. Trob que el nom que més li escau és el de "Cançonet de la Mare de Déu de Lluch". No hi poseu títol de caient massa nou, original o personal. Serà realment el llibre de Lluch: resumeix en forma popular escaientíssima, tota la poesia del Santuari. Es molt sentit i molt ben fet. Vos en torn a felicitar.

Als darrers fulls vos fas unes observacions, de les quals fareu el cas que estimeu convenient."⁴³

³⁹ Carta de Miquel Duran a Miquel Ferrà: Inca, 8-IX-36.

⁴⁰ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 24-VIII-36. Per les dades que es donen a la carta es veu que la data és equivocada i que toca ser dia 24 de setembre.

⁴¹ En són testimoni la carta de Duran a Ferrà de 25-VIII-40 i les de Ferrà a Duran de 2-X-42, 26-XI-42 i una altra que no du data.

⁴² Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran sense data però que és la resposta a la que escriu Duran el 25-VIII-40.

⁴³ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Ciutat, 2-X-42.

Finalment tenim una carta de Miquel Ferrà en la qual li agraeix l'obsequi de tres exemplars del llibre que sembla que ha sortit amb un títol diferent. Ferrà li fa algunes indicacions respecte a l'edició i a la tipografia per tal que si en torna fer una altra edició ho pugui tenir en compte. Malgrat aquestes crítiques, no deixa d'alabar-l'hi amb aquestes paraules:

"Vos ne felicit i sé cert que a Lluch tindrà un èxit de venta, perquè, sense esser vulgar, és ple d'un sentiment popular i d'una senzillesa que el farà arribar a tots."⁴⁴

Els darrers contactes per carta que coneixem són quan Ferrà és a la clínica operat d'una greu malaltia un any abans de la seva mort.

Miquel Ferrà morí a Ciutat el 14 de novembre de 1947. Miquel Duran, més vell que ell, encara el sobreviuria 6 anys.

CONCLUSIONS

Miquel Ferrà i Miquel Duran es troben units en aquests anys de principis de segle per l'amor a la llengua pàtria i al nacionalisme català i també per l'amor a la poesia en llengua catalana. Tots dos, per altra part, estan preocupats per la difusió de les idees nacionalistes i per la llengua catalana. Aquesta preocupació els fa pensar que el retard que sofreix Mallorca en aquestes qüestions es pot solucionar amb un mitjà que Duran té a l'abast des de 1907. Aquest mitjà és la impremta. A través d'aquesta hi ha possibilitat d'editar un periòdic per la difusió de la llengua i de les seves idees i a més es poden editar llibres que difonguin també la poesia i la prosa en llengua catalana.

Aquestes idees comunes es veuen diferenciades per la diversa concepció que tenen del nacionalisme, de la funció de la premsa, de com ha de ser una obra ben feta i per la diferent preparació que tenen en el camp de la poesia. Duran, més vell que Miquel Ferrà, uneix el seu nacionalisme a una tradició catòlica a la defensiva i a vegades "beata", com la qualifica Ferrà. La formació de Duran havia estat autodidacta i els seus contactes amb l'exterior de Mallorca havien estat escassos. D'aquí venien les idees més conservadores i la poca formació poètica. Ferrà, per la seva part, havia estudiat a la Universitat de Barcelona, tenia dues carreres, la de Dret i la de Filosofia i Lletres, i havia viscut fora de Mallorca de l'any 1911 fins el 1936. Totes aquestes circumstàncies feien que Ferrà tingués unes idees més obertes, que contrastaven a vegades amb les de Duran. Aquest era més prop del catalanisme de La tradició Catalana de Torras i Bages, en canvi Ferrà era més prop del de La nacionalitat Catalana de Prat de la Riba. Per altra part Ferrà tenia també una formació clàssica i literària que no tenia Duran, qui, com hem dit, era un autodidacta.

⁴⁴ Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Palma, 26-XI-42.

Aquestes diferències, lluny d'actuar negativament en la seva amistat, l'enriqueixen. Ferrà veia en Duran un dels pocs homes que hi havia a Mallorca amb les idees nacionalistes clares, sense vacil·lacions en aquest aspecte i amb una capacitat de feina admirable a favor de la causa, en la qual no hi cabia mai el desànim ni el pessimisme. Duran vivia a Mallorca, no n'estava allunyat com Ferrà, i per altra part, tenia a les seves mans un mitjà de comunicació dels pocs que hi havia a Mallorca en aquells moments en llengua catalana. Aquest mitjà de comunicació tenia una certa influència en sectors religiosos o conservadors, que a Mallorca havien estat quasi sempre en contra de la llengua catalana i de les idees nacionalistes. Pel que fa a la poesia de Duran, el fet d'estar allunyada de l'academicisme imperant li donava una espontaneïtat que per a Ferrà era molt interessant encara que s'hagués de corregir. Finalment, la impremta de Duran, també influïda per les idees noucentistes de Ferrà, podia representar un mitjà de difusió a Mallorca de llibres ben fets en català.

Per la seva banda Duran podia aprofitar de Ferrà tant els seus ànims com la seva ajuda per proporcionar originals per a la revista i el contacte amb el Principat i amb tots els literats que volguessin col·laborar en els periòdics que tirava endavant. Pel que fa al terreny literari hem de tenir en compte que la vena poètica de Duran tenia un element d'espontaneïtat i popularitat, però necessitava d'una correcció formal que Duran no tenia i que Ferrà li podia donar. Aquesta ajuda de Ferrà es podia produir gràcies a que Duran, malgrat que fos més vell que ell, acceptava el seu mestratge i els seus consells. Per altra part, Ferrà era molt més assequible que el poetes majors, Costa i Alcover, que Duran considerava massa bons i importants per tenir-hi relacions normals i planeres.

Es per tot això que entre aquests dos homes sorgeix una amistat i col·laboració que s'estenen, amb alguns petits entrebancs, durant tota la vida de Ferrà. La labor de Duran necessitava, a vegades, dels consells de Ferrà, que eren més oberts i més tirats cap a la perfecció formal noucentista. Per un altre costat, hem de tenir en compte que Duran era un gran dinamitzador cultural que vivia a Mallorca constantment i que hi duia empreses que Ferrà considerava importants a favor de la llengua i la difusió de les idees nacionalistes. A causa d'això, Ferrà intentava influir en Duran i en els seus projectes intentant que de cada vegada més Duran s'acostàs a les idees més obertes del noucentisme, cuidàs les revistes i els llibres que feia des del punt de vista formal i afinàs la seva poesia.

Aquest treball ha volgut ser el testimoni de la fecunditat d'aquesta amistat i de la labor que Miquel Duran i Miquel Ferrà dugueren a terme a principi de segle per tal de despertar la consciència nacional d'un poble que la tenia ben adormida.